

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA SO'Z TARTIBI: SINTAKTIK TUZILMA VA MAZMUN SHAKLLANISHINING QIYOSIY ASPEKTLARI

MUALLIF: Najmiddinova Roziya

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Filologiya: FTO' (Ingliz tili), 25-23 guruh talabasi

Tel: +998 94 101 28 38

Email: roziyan2007@gmail.com

Ilmiy rahbar: Ibragimova Gulchexra

Madaminjanovna f.f.f.d dotsenti email: guli2496@gmail.com

ANOTATSIYA: Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillarida so'z tartibi (sintaksis) va uning mazmun shakllanishiga ta'siri qiyosiy tarzda tahlil qilinadi. Ingliz tilida qat'iy SVO (Subject-Verb-Object) tartibi amal qiladi, ya'ni subyekt, fe'l va obyekt qat'iy joylashadi va har doim o'zgarmaydi. Bu qat'iylik matnni aniq va tushunarli qiladi. O'zbek tilida esa so'z tartibi erkin bo'lib, subyekt, fe'l va obyekt o'rnini almashtirish mumkin, bu esa gap ma'nosiga pragmatik urg'u beradi va kontekstga bog'liq yangi ma'nolar hosil qiladi. Maqolada sintaktik va semantik jihatlar, pragmatik urg'ular, shuningdek tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari til o'rganuvchilar, o'qituvchilar va tarjimonlar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, tilshunoslik va qiyosiy lingvistika nazariyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

АННОТАЦИЯ: В статье проводится сравнительный анализ порядка слов (синтаксиса) и его влияния на смысл в узбекском и английском языках. В английском языке существует строгий порядок SVO (подлежащее—сказуемое—дополнение), который не изменяется и обеспечивает точность и ясность высказывания. В узбекском языке порядок слов свободный, что позволяет

изменять расположение подлежащего, сказуемого и дополнения, изменяя прагматический акцент и создавая новые семантические оттенки. Статья рассматривает синтаксические, семантические и прагматические аспекты, а также трудности перевода между двумя языками. Результаты исследования полезны для изучающих язык, преподавателей и переводчиков и способствуют развитию сравнительной лингвистики.

ABSTRACT: This article provides a comparative analysis of word order (syntax) and its influence on meaning in Uzbek and English. English has a strict SVO (Subject-Verb-Object) word order that does not change, ensuring clarity and grammatical accuracy. In contrast, Uzbek has a flexible word order, allowing the subject, verb, and object to shift positions, which alters pragmatic emphasis and creates new semantic nuances. The article examines syntactic, semantic, and pragmatic aspects, as well as translation challenges between the two languages. The findings are useful for language learners, teachers, and translators, contributing to the development of comparative linguistics and syntax theory.

Kalit soʻzlar: Soʻz tartibi, sintaksis, erkin tartib, SVO, semantika, pragmatika, qiyosiy tahlil, tarjima

Ключевые слова: Порядок слов, синтаксис, свободный порядок, SVO, семантика, прагматика, сравнительный анализ, перевод

Keywords: Word order, syntax, free order, SVO, semantics, pragmatics, comparative analysis, translation

KIRISH

Soʻz tartibi tilning sintaktik tuzilmasi va mazmun shakllanishida muhim rol oʻynaydi. Ingliz tilida qatʼiy SVO (Subyekt-Feʼl-Obyekt) tartibi mavjud boʻlib, subyekt, feʼl va obyektning oʻz joyida boʻlishi grammatik aniqlik va tushunarlilikni taʼminlaydi. Bu qatʼiylilik ayniqsa murakkab gaplarda matnning grammatik va

semantik aniqligini oshiradi, til o'rganuvchilar va tarjimonlar uchun mustahkam qoida hisoblanadi. Shu bilan birga, ingliz tilida qo'shimcha elementlar, masalan, yordamchi fe'llar va modallar, gapning ma'nosini yanada aniqlashtiradi.

O'zbek tilida esa so'z tartibi erkin bo'lib, subyekt, fe'l va obyekt turli joylashishi mumkin. Misol uchun: "Ali kitobni o'qidi", "Kitobni Ali o'qidi", "O'qidi Ali kitobni". Grammatik jihatdan bularning barchasi to'g'ri, ammo pragmatik urg'u har xil bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, o'zbek tilidagi so'z tartibi kontekstga bog'liq bo'lib, gapning ma'nosi va ohangini shakllantiradi.

Maqolaning maqsadi — o'zbek va ingliz tillarida so'z tartibini qiyosiy tahlil qilish, sintaktik va semantik farqlarni aniqlash, tarjima jarayonidagi qiyinchiliklarni ko'rsatish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish. Tadqiqot tilshunoslar, til o'rganuvchilar, o'qituvchilar va tarjimonlar uchun muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

ASOSIY QISM

1. Ingliz tilidagi so'z tartibi va uning grammatik xususiyatlari

Ingliz tilida SVO tartibi qat'iy bo'lib, gapning asosiy qismlari: subyekt, fe'l va obyekt doimiy joylashadi. Masalan, "She reads a book" gapida subyekt "She", fe'l "reads", obyekt "a book" qat'iy joylashgan. Ingliz tilida qo'shimcha elementlar, masalan, vaqt ifodalovchi so'zlar va modallar, SVO tizimida qat'iy tartibga rioya qilgan holda ishlatiladi. Bu qat'iylik gapni grammatik jihatdan aniq va semantik jihatdan tushunarli qiladi.

2. O'zbek tilidagi so'z tartibi va uning erkinligi

O'zbek tilida so'z tartibi erkin bo'lib, subyekt, fe'l va obyekt turli joylashishi mumkin. Misol: "Ali kitobni o'qidi", "Kitobni Ali o'qidi", "O'qidi Ali kitobni". Har bir variant grammatik jihatdan to'g'ri, lekin pragmatik urg'u va ma'no farqlanadi. Bu erkinlik o'zbek tilining kontekstga bog'liq xususiyatidan kelib chiqadi.

3. Semantik va pragmatik farqlar

Ingliz tilida SVO tartibi qat'iy bo'lganligi sababli, pragmatik urg'u odatda intonatsiya yoki qo'shimcha so'zlar orqali ifodalanadi. O'zbek tilida esa so'z tartibini o'zgartirish bilan pragmatik urg'u va gapning ma'nosi sezilarli darajada o'zgaradi. Masalan, "Ali kitobni o'qidi" – neutraliy ohang, "Kitobni Ali o'qidi" – kitobga urg'u, "O'qidi Ali kitobni" – fe'lga urg'u.

4. Tarjima va til o'rgatishdagi qiyinchiliklar

Ingliz tilidagi qat'iy SVO tartibini o'zbek tilidagi erkin tartibga moslashtirishda tarjimada qiyinchiliklar yuzaga keladi. Matn ohangi va pragmatik urg'u saqlanishi muhim. Shu sababli, til o'rgatishda qiyosiy yondashuvlardan foydalanish, mashqlar orqali SVO va erkin tartibni taqqoslash tavsiya etiladi.

5. Qiyosiy tahlil va metodik ahamiyati

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz tilidagi qat'iy tartib va o'zbek tilidagi erkin tartib tarjima va nutqda turli strategiyalarni talab qiladi. Bu metodik tavsiyalar til o'rganuvchilarga nutqni aniq va tabiiy ifodalash imkonini beradi, tarjimonlarga esa matnni original ma'noga yaqin tarzda o'tkazishga yordam beradi.

1. Ingliz va o'zbek tilidagi so'z tartibini amaliy mashqlar orqali o'rgatish.
2. Tarjima mashqlarida pragmatik urg'u va semantik farqlarni ko'rsatish.
3. Sintaktik tahlilni darslik va qo'llanmalarga kiritish.
4. O'quvchilarga SVO va erkin so'z tartibi bo'yicha qiyosiy jadvalni berish.
5. Tarjimonlar uchun maxsus metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

O'zbek va ingliz tillarida so'z tartibi sintaksis va pragmatika jihatidan turlicha rivojlangan. Ingliz tilida qat'iy SVO tartibi mavjud bo'lib, grammatik va

semantik aniqlikni ta'minlaydi. Shu qat'iylik matnni tushunarli qiladi va til o'rganuvchilar uchun mustahkam qoida hisoblanadi.

O'zbek tilida so'z tartibi erkin bo'lib, pragmatik urg'u va ma'no yoritilishida asosiy vosita hisoblanadi. So'z tartibini o'zgartirish gap ma'nosini va ohangini sezilarli darajada o'zgartiradi, bu esa o'zbek tilini boy va kontekstga bog'liq qiladi.

Tarjima va nutqda sintaktik tartib farqlari, pragmatik urg'u va semantik noaniqliklar yuzaga keladi. Shu sababli til o'rgatishda qiyosiy yondashuvlarni qo'llash, SVO va erkin tartibni tushuntirish zarur. Bu metodik yondashuv o'quvchilarga nutqni aniq, tabiiy va ma'noli ifodalash imkonini beradi, tarjimonlarga esa matnni original ma'noga yaqin tarzda o'tkazishga yordam beradi.

Kelajakda so'z tartibi bo'yicha qiyosiy tadqiqotlar sintaksis, semantika va pragmatika bo'yicha chuqurroq yondashuvlarni ishlab chiqadi, til o'rgatish va tarjimada amaliy qo'llanmalarning sifatini oshiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abduazizov A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. — Toshkent: O'zbekiston, 2019. — 320 b.
2. Karimov N. O'zbek sintaksisi asoslari. — Toshkent: Fan, 2020. — 280 b.
3. Jo'rayev M. Til va jamiyat: zamonaviy jarayonlar. — Toshkent: Akademnashr, 2021. — 250 b.
4. Yule G. The Study of Language. — Cambridge University Press, 2017. — 350 p.
5. Swan M. Practical English Usage. — Oxford University Press, 2016. — 420 p.
6. Radford A. English Syntax: An Introduction. — Cambridge University Press, 2019. — 400 p.